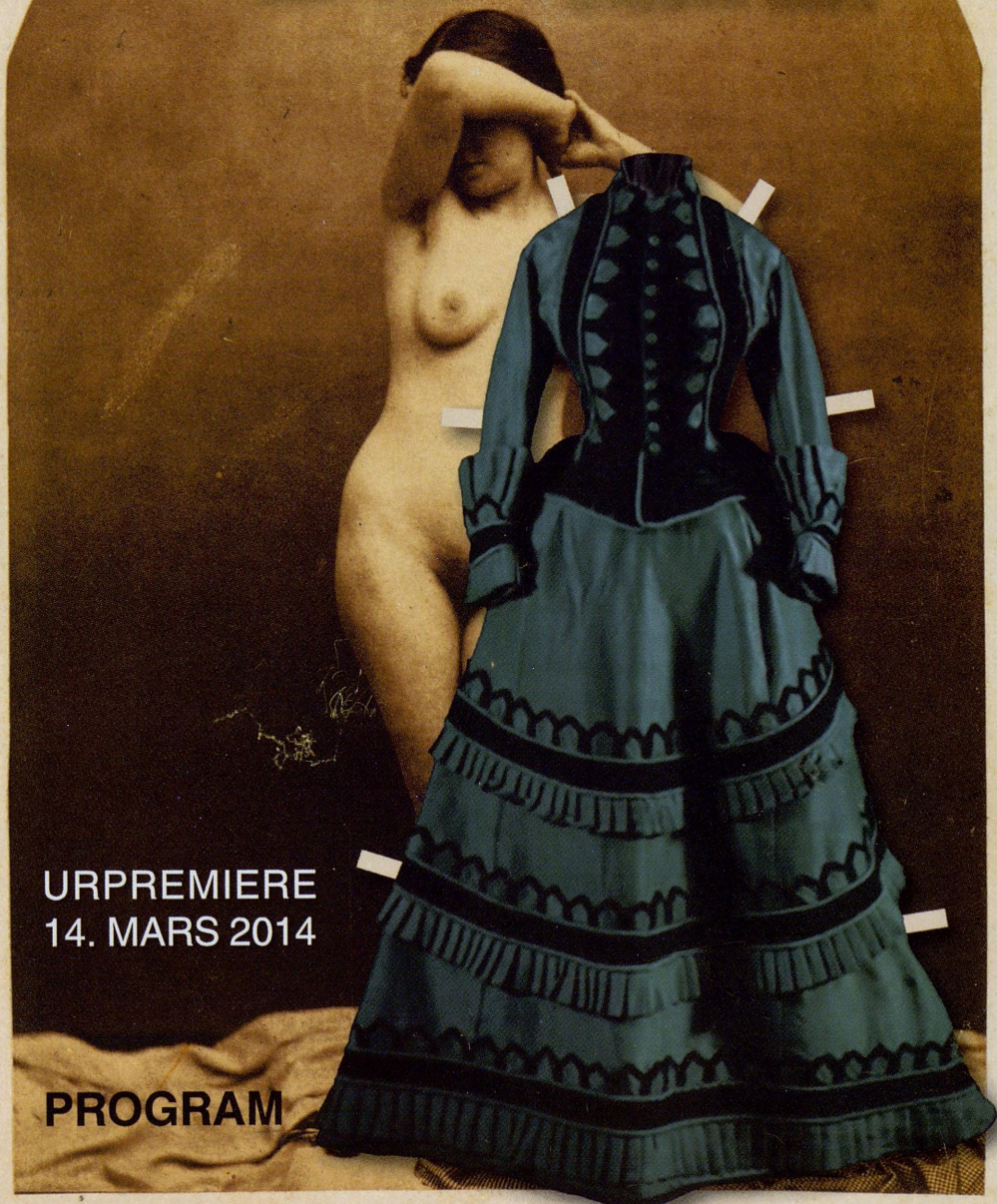

GRUSOMHETENS TEATER

PRESENTERER

Svanhild

AV HENRIK IBSEN

URPREMIERE
14. MARS 2014

PROGRAM

Personer:

- Son Halvors, en Embedsmænds Enke.
Sofie
Svanhild } hendes Døttre.
⊙ Johan, hendes Son, Studensk.
Falk, en ung Forfatter.
Guldsaad, Professor.
X Hadland, Student.
Aarmand, Præst og Aetingsmand.
Son Aarmand, hans Hustru.
X Pasop, Redaktør.
X Frøken Lotke, hans Hjørest.
Epistel og Familien, som gæstgiver.

Handlingene foregaar paa Son Halvors Landskab ved Drammensvænen. Tidens er en Sommerdag i aar.

Oslo kommune

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

b14g 196608

"Svanhild" av Henrik Ibsen

Medvirkende:

Skuespillere: Odille Heftye Blehr, Hanne Dieserud, Sara Fellman, Kirsti Sørлие Hansen, Magnus Young Mortensen, Filip Amundsen Stav, Miguel E. D. Steinsland, Randolph Walderhaug

Regi: Lars Øyno

Scenografi: Tormod Lindgren

Kostymer: Gjøril Bjercke Sæther

Lysdesign: Rolf Christian Egseth

Ass. lysdesign: Jan Skomakerstuen

Musikk: Espen Wensaas, Magnus Soltvedt Wiik

Åpningsang: Filip Sande

Masker: Trude Sneve

Produsent: Vera Krohn-Svaleng

Scenografisk assistanse: Charline Dereims, Thale Kvam Olsen, Christopher Rådlund, Thomas Sanne, Thor Eriksen, Jannicke Lie

Kostyme assistanse: Hedda Simonsen Lund, Else Ciljan Jakobsen, Henriette Aukner

Lystekniker: Tommy B. Nilsen

Stildans: Karen Høybakk Mikalsen

Plakatdesign og foto: Webverket

Takk til:

Morten Bruun, Jan Olav Lund, Basic Nermin, Sigrid Edvardsson, Erik Henning Edvardsen og Gro Lervik (Drammen Stuefuglforening)

Støttet av:

Oslo Kommune og Norsk Kulturråd

Svanhild og Falk

Skuespillet *Svanhild* (Ms. 4° 926) finnes bevart i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling i Oslo. Ibsens biograf, Henrik Jæger, publiserte et utdrag av manuskriptet i *Folkebladet* for 1887, under tittelen «'Kjærlighedens Komædie' paa Prosa», men ellers er det ukjent for publikum.

I stykket møter vi den skapende dikter og skulptør, Falk, en kunstner som ut fra en *bruk og kast*-filosofi ønsker å gjøre *Svanhild* til modell og muse. Etter å ha formet henne i leire og kledd henne i strofer, ha lært henne utenat, og sommerens forelskelse er over, får vingehesten trampe henne i sølen. Falk er da ferdig med henne og vil intet ansvar ta. Straks høsten setter inn, kan verden få henne. Forelskelsen tjener til inspirasjon, noe ekteskapets venedannende og passiviserende institusjoner vet å sementere og legge øde.

Ibsens *Svanhild* rommer også en sivilisasjonskritikk. Gjennom navngivningen avslører personene sine roller i en motsetningsfylt verden. Fuglenavnene er neppe tilfeldig valgt, de avslører vitale trekk ved de handlende personer – falkens rov, svanens dødskamp, mens herr Guldstad frister med sine rikdommer og et samliv basert på materielle goder. Byggematerialene enkefru Halm, herr og fru Straamand, og teologistudent Fladland, utgjør de trygge bestanddeler i tilværelsen. Ikke alle fugler får kvitre med sitt nebb. Frøken Lærke har i en femten års tid vært forlovet med redaktør Pasop, men samfunnets økonomiske krav for å inngå ekteskap kan de ikke klare. De må tålmodig vente til de får råd til å møblere sitt eget hjem.

Fra *Svanhild* til *Kjærlighedens Komædie*

Ibsen gjorde flere forsøk på å dikte om sitt tidligere prosastykke til metrisk diktning med enderim. Sommeren 1862 kjøpte Jonas Lie forlagsretten til det uferdige stykket, for å sende det ut som «Nytaarsgave for Illustreret Nyhedsblads Abonnenter for 1863».

Utover høsten arbeidet Ibsen på sitt bokmanuskript, som nå bar tittelen *Kjærlighedens Komædie*. Først ved årsskiftet var det gjort klart til publisering. De foreliggende to versjoner kan sammenliknes med den radikale endringen som Ibsen gjorde med *Den episke Brand*, da han omformet stykket til *Brand. Et dramatisk Digt i 5 Akter*.

Det er ikke godt å si hvorfor Ibsen valgte en mindre moderne form. Var det for ikke å utsette seg for den estetiske litteraturkritikkens vrede, eller gjorde han rett og slett ablegøyer med verkets idé? Siden nesten alle de mannlige rollefigurene enten dikter eller har syslet med lyrikk, og kvinnene opptrer som diktningsmuser, kan de like gjerne uttrykke seg i et poetisk dagligtalepråk.

I *Kjærlighedens Komædie* var flere motiver kommet til. Allerede i *Svanhild* heter det at «Handlingen foregaar paa Fru Halms Landsted ved Drammensveien» på «en Sommerdag iaar.» Men nå legger han inn promenadene på hver side av Karl Johans gate, som folkevittigheten hadde døpt Urland og Kurland, foruten utstyrforretningene til Ollendorff i Kirkegaten og Balchen på Stortorvet, og en rekke andre trekk ved hovedstaden.

Ved den nye gjennomarbeidelsen ble Svanhilds søster Sofie kalt Anna, hennes forlovede Fladland ble til Lind, redaktør Pasop til kopist Styver, og hans utkårne, frøken Lærke, fikk bære navnet frøken Skjære. Og i det hele tatt var ikke utgivelsen helt hva den ga seg ut for: *Kjærlighedens Komædie* er ingen komædie da den mangler lykkelig slutt. Likevel var folk i harnisk over bokutgivelsen.

I sitt forord til andreutgaven, som utkom hos Gyldendal i København i 1868, innrømmet Ibsen å ha begått «den Fejl at udgive Bogen i Norge. Baade Tid og Sted var uheldigt valgt. Digtet vakte

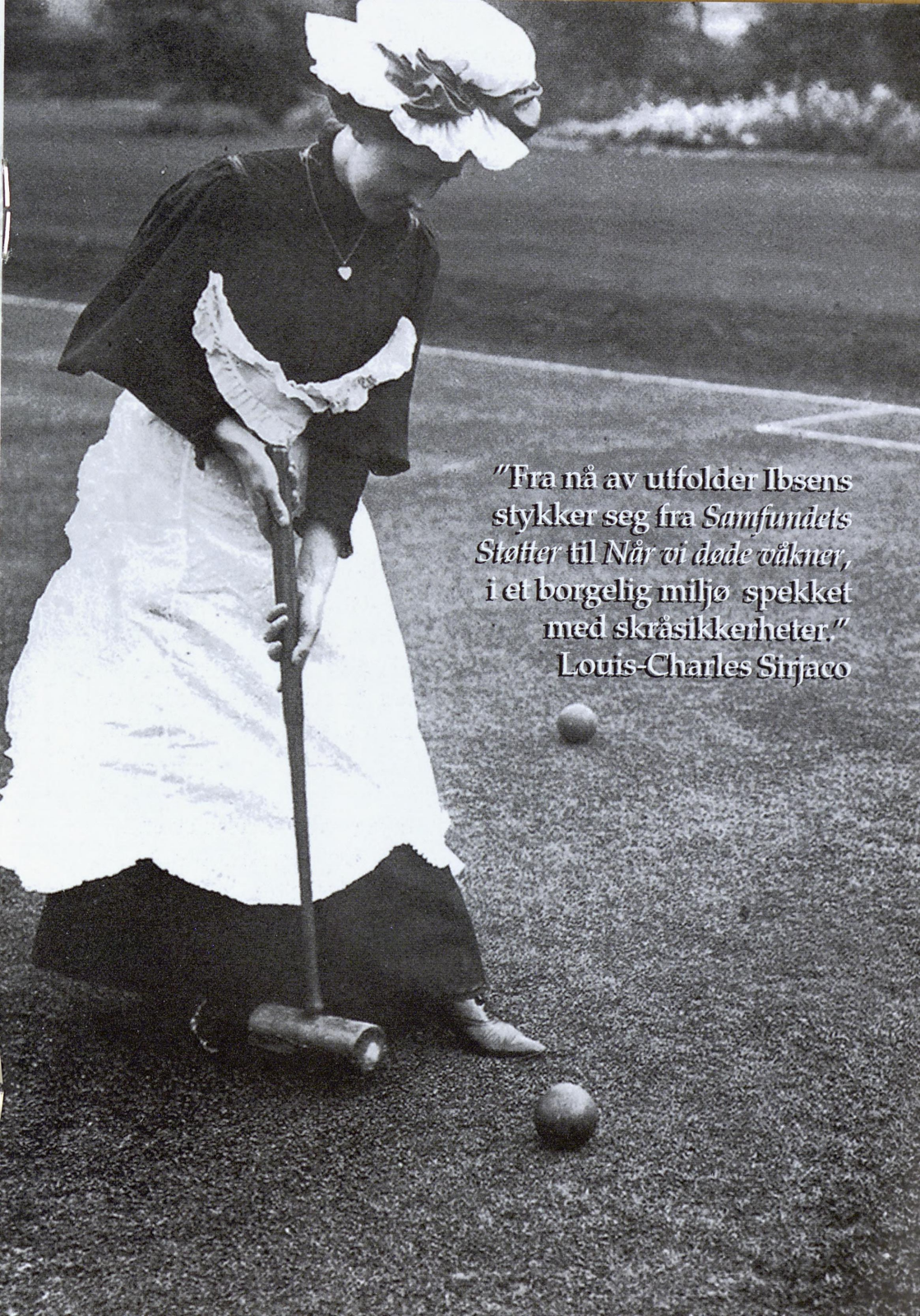
en Storm af Uvilje, voldsommere og mere udbredt, end de fleste Bøger skal kunne rose sig af i et Samfund, hvis overvejende Flerhed ellers betragter literære Anliggender som sig saa temmelig ivedkommende.»

Regjeringsadvokat Bernhard Dunker, som også var styreformann i Christiania Theater ønsket først å stå ved sin lovnad om oppførelse av *Kjærlighedens Komædie*, men fikk betenkeligheter da han erfarte folks reaksjoner. Senere uttalte han at «Ibsens nye Stykke», dersom det skulle spilles, måtte «forkortes til det Halve»; hvilket han fant vanskelig nok, fordi det ikke var noen handling i det. Om Dunker hadde vært mer velvillig stemt dersom han i stedet mottok det kortere *Svanhild* til vurdering, er heller tvilsomt. Men teksten har en egen friskhet.

Liksom *Kjærlighedens Komædie*, opplyser tittelsiden til *Svanhild* å være et treakts skuespill. Originalmanuskriptet kan ha vært lenger, men kun de tre scenene som utgjør første akt foreligger. Likevel er det sentrale motiv til stede. Det er som vi med Claude Lévi-Strauss' utsagn om mytiske element, at det hele partitur er til stede i det fragmentariske: «Så lenge myten føles er fortelling intakt».

Grusomhetens Teater har i sin oppsetning valgt å være strengt teksttro – intet legges til eller trekkes fra. Og den Antonin Artaud-inspirerte, inderlige manér griper nettopp den nerve som lar oss få møte en ny, ukjent Ibsen i noe så oppsiktsvekkende som en verdenspremiere på hans uoppførte dramatiske verk, *Svanhild*. Dette skjer hele 154 år etter at stykket ble skrevet, og 108 år etter dikterens død.

Erik Henning Edvardsen
Museumsleder ved Ibsenmuseet i Oslo

*"Fra nå av utfolder Ibsens
stykker seg fra Samfundets
Støtter til Når vi døde våkner,
i et borgelig miljø spekket
med skråsikkerheter."
Louis-Charles Sirjaco*

"Slå hammeren i teoriene, poetikkene og systemene.
Riv ned den gamle gipsen som skjuler kunstens fasade!
Det fins verken regler eller modeller..."
Victor Hugo

"Kjærlighet er ikke lykke."
Isidore Ducasse

”Svanhild”

”Svanhild” skrevet i 1860 er et ufullført stykke av Ibsen. Tittelbladet henviser til en planlagt komedie i 3 akter, men mot slutten av 1 ste akt legger forfatteren ned sin penn. To år senere utkommer ”Kjærlighetens Komedie”, - den endelige versjon av det påbegynte arbeid. Teksten er nå på vers, mens ”Svanhild” er skrevet på prosa. I tillegg er enkelte rollenavn endret eller strøket.

Ettersom vi for annen gang presenterer et nærmest apokryft Ibsen drama må teatret tydelig se et potensial i dette. Er det kan hende en form for alkymistisk undertekst her, hvor den ikke ferdige materie håpes å kunne utvikle seg til gull?

Artaud diskuterer i sitt verk ”Det Dobbelte Teater” alkymiens betydning for teatret, hvilket gir en forståelse av at kunst er absolutt politisk betinget skal den ha noen mening. Den som har sett døden i øyet vil alltid være i angrepsposisjon enten han støyer eller holder munn. Kunst er krig. Krig for å få fred. Alt er politikk sier Ulrikke Meinhof og førte sin bitre kamp mot systemet. Planleggingen foregikk ofte i bakrommet på teatret til den senere så kjente filmskaper Rainer Werner Fassbinder. Enten man liker Fassbinders estetikk eller ikke, så burde enhver sette av noen timer å se hans filmer. Som barn av nasjonalsosialismen i Tyskland forsto han å manøvrere sine tilskuere i riktig retning for å hindre gjentakelser.

Hele Ibsens forfatterskap har lik Fassbinders filmer som mål å avdekke den allmenne sykdomstilstand. Dersom samfunnet ikke er annet enn juks og hykleri, må sykdommene lokaliseres slik at man kan helbrede det. I ”Svanhild” mener forfatteren Falk at en ny vei for mennesket kan være å gripe tak i poesiens vesen – gi alt til det som ikke er – et vågestykke han ikke kan klare alene. Tilstedeværelsen av det fremmedgjorte og kyske er udiskutable nødvendigheter i en poesi som er på krigsfot med virkeligheten. Falk ser fru Halms datter Svanhild som bærer av slike verdifulle

kvaliteter. Samfunnets irrasjonelle forordninger betinger en ikke organisk tilstedeværelse hvilket nødvendiggjør den kunstige atmosfære som eksisterer blant det øvrige persongalleri i stykket. Kritikerne i 1860-årene var ikke nådige mot Ibsen når han med sitt nye stykke satte disse problemstillingene på kartet.

Det er sagt at Falk er Ibsens alter ego. Kanskje er det den kommende landflyktighet dikteren står og tenker på i slutten av stykket. Dramatikeren som vendte hjem etter 27 år i utlendighet var en sky og tilknapnet mann. Klok av skade signaliseres en resignasjon på overflaten, mens det indre fortsatt var i kamp mot systemet. Dovregubbens utsagn: "Være seg selv nok" sto fremdeles i hans landsmenns våpenmerke.

I sommermånedene blir fuglesangen som bryter stillheten rundt minnesmerket i Treblinka så merkbart fremtredende.

Falk: "Den havde sunget alt hva den vidste, og hva den sang, det formede seg i mig til et Digt; Digtet skal jeg skrive iaften; tør hende det kan gjøre et menneske glad og frit for en stund".

Lars Øyno – mars 2014

Ms. 926

4°

Svanhild.

Tragedie i tre Akter

af

Herr. Ibssens.

1860.

GRUSOMHETENS TEATER

Grusomhetens Teater, Hausmania, Hausmannsgate 34. www.grusomhetensteater.no